

De sociaaldemokratie en de oorlog

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

I. DE KRACHT VAN HET PROLETARIAAT.

De uitbarsting van den oorlog, zonder dat van de zijde der sociaaldemokratie ook maar het geringste gedaan is, om het te verhinderen, heeft niet alleen in onze kringen teleurstelling gewekt en kritiek uitgelokt. Ook in breede burgerlijke kringen heerschte de verwachting — de telkens herhaalde verzekering, dat de regeeringen geen oorlog meer aandurven uit vrees voor een proletarische revolutie, had ze gewekt — dat de sociaaldemokratie iets groots zou doen. En nu niets daarvan gebeurde, sparen deze kringen, Hollandsche renteniers, die in benauwdheid zijn voor hun papertjes, Hollandsche juffrouwen, die de oorlog zoo vreeselijk vinden, hun verwijten aan de Duitsche sociaaldemokratie niet: zij had een algemeene werkstaking moeten beginnen, zij had tegen den keizer moeten opstaan, zij had de oorlog moeten verhinderen.

Onze kritiek heeft met zulke verwijten niets gemeen. Niet de oorlog zelf is voor ons de hoofdzaak, maar de gebleken zwakheid van de arbeidersbeweging. Het verschrikkelijke van den oorlog is niet, dat honderdduizenden en millioenen menschen vallen — dat een deel zich opoffert voor het geheel, voor de groote gemeenschap, waartoe zij behooren, is niet alleen de natuurlijkste, maar ook de grootste en mooiste grondslag van al het maatschappelijk samenleven der menschen. Het verschrikkelijke is, dat zij vallen voor *een leugen*; dat de oorlog kon uitbreken, is het bewijs, hoe machtig deze leugen nog is, die de arbeiders onderworpen en in geestelijke slavernij houdt. De oorlog is de geweldigste en heftigste exploitatie van de groote volksmassa ten behoeve van de bourgeoisie; daarom vooral haten en bestrijden wij den oorlog.

En als van elke exploitatie ligt ook zijn beteekenis in de inwerking op de arbeiders, in de mate en de manier waarop hij de arbeiders-

klasse tot verzet prikkelt en zoo tot een kracht van vooruitgang wordt. De oorlog is slechts een phase in de ontwikkeling der arbeidersbeweging; want zijn uitwerking in den vorm van machtsverschuivingen der kapitalistische staten is, van het groote standpunt van de ontwikkeling der menschheid beschouwd, slechts een tijdelijk, zijn inwerking op den groei der arbeidersbeweging is een blijvend resultaat. De arbeidersbeweging ontwikkelt zich volgens haar eigen wetten, zonder op de vredeswenschen van menschlievende ideologen te kunnen letten. En langzaam, Niet langzaam, als wij bedenken, wat een reusachtig werk, wat een volkomen revolutie der hoofden in millioenen en honderd millioenen menschen, wat een absolute omkeering der karakters noodig is, om van het proletariaat een zelfbewuste, trotsche, door volkomen solidariteit aaneengehechte almachtige massa te maken. Maar wel langzaam, als wij dit groote doel als een zoo eenvoudig ontwikkelingsproces zoo klaar voor ons zien. Ondanks het waarschuwend voorbeeld van Marx, die de revolutie zoo dichtbij zag, vervallen wij ook in het — schijnbare — euvel, de reële ontwikkeling telkens vooruit te loopen. Het is geen werkelijk euvel, want wij moeten vooruitloopen, vooruit zien, terrein verkennen, den weg trachten te wijzen, de groote ontwikkelingslijnen opsporen en probeeren, de anderen mee te trekken. Dat op zeker oogenblik de werkelijke stand van zaken blijkt, kan geen teleurstelling geven — de hoop, dat het bij het oorlogsbegint anders zou gaan, dan het ging, kon na al het gebeurde der laatste jaren slechts zeer klein zijn. Wat ons spijt is niet, dat de waarheid zich toont, hoe weinig ver wij nog maar zijn, maar dat de beweging nu een ineenzinking, een terugslag ondergaat; dat wij inderdaad verder waren, dan wij nu zijn; dat een ontwikkelingslijn, die te voren open stond, nu afgesneden is.

De Deutsche sociaaldemocratie overtrof de arbeidersbeweging van alle landen zoo ver in kracht, dat bij het optien tegen haar maar al te vaak de maatstaf verloren werd. Wanneer men in landen, waar de enkele sociaaldemocraten onder de arbeiders slechts met moeite als uitzonderingen opgespoord moesten worden, hoorde van de dreunende stap der millioenen, die in Duitschland gesloten onder het vaandel der sociaaldemocratie opmarcheerden, dan kwam vanzelf de vraag op: waarom maken zij toch geen revolutie? Waarom dulden zij alle onderdrukking en protesteeren slechts met woorden? Wie nog midden in het moeras zit en door het kreupelhout worstelt, altijd het oog gericht op den schitterenden bergrug in de verte, waar wij over moeten, waar het toekomstland achter ligt, zucht: was ik maar bij den berg! Maar wie eindelijk aan den voet van den berg staat, heeft het zwaarste werk, de bestijging nog voor zich; hij ziet pas, hoe moeilijk en gevaarvol zijn verdere taak is, hij ziet pas, hoever hij nog van het doel af is. In dezen toestand verkeerde de Deutsche arbeidersbeweging. Laten wij

trachten, de factoren van haar kracht en haar zwakte te overzien.

Vier en een kwart miljoen kiezers had ze in 1912; deze vormden een derde van het totale kiezerstal, zoodat op elk sociaaldemocratisch kiezer altijd nog twee tegenstanders van het socialisme kwamen. En hoe véelen onder deze kiezers waren er niet, die alleen door een algemeene vage voorkeur gedreven werden, wier socialisme nog niet meer was dan een zeker wantrouwen in de burgerlijke partijen, dus een eerste zeer primitief begin van klassebewustzijn! De vakvereenigingen omvatten ruim 2 miljoen leden, dus niet veel meer dan een vierde van het totale aantal loonarbeiders; de overigen, dus de meerderheid, òf te onverschillig om het praktisch nut in te zien, òf te arm en ellendig om kontributie te betalen, òf te zeer door tyrannie van reusachtige kartellen en grootindustrieelen of door modelinrichtingen en gele vereenigingen vastgehouden. Bijna anderhalf miljoen was het aantal lezers der sociaaldemokratische pers; maar nog reusachtiger is de verbreiding van de zoogenaamde kleurlooze pers, die te zeer door ordinaire winzucht gedreven om voor een bepaalde burgerlijke partij te strijden, toch het platste nationalisme propageert; en hoe weinig lezers van onze bladen komen verder dan plaatselijk- en vaknieuws, hoe weinigen bekommeren zich ernstig om de hoofdartikelen. Bijna een miljoen leden telt de partij: zeker een getal, benijdenswaardig voor elke andere partij, een getal, dat de groote financieele uitgaven der beweging voor allerlei doeleinden eerst mogelijk maakt. Maar men zou zich zeer vergissen, als men meende, dat al deze leden actieve strijders voor het socialisme zijn. De meesten doen niet meer, dan hun kontributie betalen; als op de groote politieke vergaderingen, protestvergaderingen en dergelijke de helft verschijnt, is het al mooi, en op de ledenvergaderingen, die de interne zaken en de belangrijke strijdwedsties behandelen, die de partij in beroering brengen, komt hoogstens 5 tot 10 procent der leden; Stuttgart, in dezen zin de keurbende der partij, heeft het door de felheid van de innerlijke twisten wel eens tot vergaderingen van 1800 man gebracht bij een ledental van omstreeks 8000.

Deze kwantitatieve opgaven zijn tegelijk al kwalitatieve. Zij zeggen duidelijk, dat voor de groote massa van de arbeiders het dagelijksche leven en het dagelijksche werk net zoo zijn gang gaat en de gedachten vult, als elders, en dat de partij, het socialisme daarin niet of nauwlijks een plaats inneemt. Natuurlijk staan ze geestelijk niet gelijk met b.v. de Nederlandsche; miljoenen zijn er, die zooveel van de eerste beginselen van socialisme weten, dat de kapitalist hen uitbuit en dat zij door organisatie voor verbetering moeten strijden; voor wie het socialisme de toekomstdroom van een betere vrijere maatschappij is, en de sociaal-demokratie hun partij, die hun rechten en aanspraken verdedigd; in wie een sterk klassegevoel van saamhoorigheid leeft, zonder het eigenzinnig individualisme dat in oudere burgerlijke en kleinburgerlijke landen

ook onder de arbeiders heerscht. Hun beweging is voor hen, naast het eenvoudige noodzakelijke behartigen van hun klassebelangen op politiek en economisch gebied, vooral een omhoogschrijden naar meer cultuur, naar menselijker leven. Zij stellen eischen aan kleding, aan woning, aan vermaak; zij dringen in wetenschap in, in literatuur, bezoeken of arrangeeren ernstige concerten — de „Bildungsausschüsse" treden daarbij organiseerend op — zoo, dat nu en dan uit de burgerlijk-intellektuele wereld stemmen van lof gehoord worden, en burgerlijke geleerden, sprekers en kunstenaars gaarne voor hen optreden, verrast zijn over die belangstelling en „beschaving", en er zelfs een inkomen uit kunnen maken. Bij de arbeiders, die vooraan staan in de beweging, gaat dit gepaard met geestdrift voor het socialisme, ijver voor de verbreiding van socialistische wetenschap, en met sympathie voor alles wat in de wereld des geestes tegen het oude en officieele rebelleert. Bij de leiders, die in vaste baantjes, die ze met trouwe toewijding vervullen, een verzekerd bestaan vinden, accentueert zich dat alles tot een kleinburgerlijke levensopvatting; wie hen ziet, denkt aan alles eerder dan aan revolutie; zij zelve denken er evenmin aan en zeggen dit ook ronduit — dat is het revisionisme der vakverenigingsbeambten. In de politieke beweging wordt daartegenover meestal aan de radikale ideologie vastgehouden, daar tegen de politieke onderdrukking en uitzonderingswetten een scherp verweer met scherpe leuzen noodig is.

Zulk een wereld is niet rijp, zulk een proletariaat niet sterk genoeg voor een politieke revolutie in den ouden zin van het woord, noch door het aantal aanhangers en strijders voor het socialisme, noch door het karakter van de strijders. Men zou kunnen zeggen: ze zijn wel socialist, maar niet revolutionair. Massaas zijn slechts revolutionair, d. w. z. tot krachtig revolutionair handelen in staat ten gevolge van diepe ellende, van langen zwaren druk. Deze ontbreken in Duitschland. Zooveel armoede in de onderste lagen van het proletariaat wordt geleden, die diepe hopelooze armoede, die absoluut verstompt, zooals in de krotten en holen in Holland en vooral in Engeland wordt geleden, komt daar nauwelijks voor. De twintigjarige prosperiteit, die achter ons ligt, heeft aan de strijdbaarste groepen met de beste organisatie een zekere welvaart, een zeker vertrouwen in het omhoogstijgen door eigen organisatiekracht, een zekere tevredenheid gegeven, heeft de verheffing in cultuurbehoeften mogelijk gemaakt en zoo het onrevolutionaire type van beweging geschapen, dat wij in de laatste periode in Duitschland kennen.

De Deutsche arbeidersbeweging was nog lang niet sterk genoeg voor een omverwerping van de bestaande regeeringsmacht; maar zij was sterk genoeg om als bodem, als grondslag voor een nieuwe revolutionaire ontwikkeling te dienen, wanneer de uiterlijke omstandigheden daartoe meewerkten. Met deze organisatiemacht, met deze wijde ver-

breiding van socialistische denkbeelden was het mogelijk, door massale bewegingen van een omvang, als in andere landen niet of nu en dan slechts toevallig mogelijk is, beslissende politieke werkingen uit te oefenen en de regeering tot concessies in belangrijke punten te dwingen. Wanneer eenmaal de prosperiteit zou verminderen en een einde nam, dan moest de psychologie dezer massa's veranderen en dan zouden zeker revolutionaire bewegingen van nieuwe ongewone kracht in dit land opkomen. Reeds traden enkele verschijnselen op, die onrust in de massa's brachten: de toenemende duurte, de relatieve machteloosheid der vakverenigingen tegenover de patroonsbonden, beide met de toenemende politieke druk de eerste inwerking van het imperialisme. In de Pruisische kiesrecht-beweging werd een begin met bewuste massa-actie gemaakt, dat zoo krachtig boven de bedoeling der leiders uitschoot, dat deze zelf voor de konsekventies terugschrikten. Zij zagen de scherpste van strijd, die noodig zou blijken, en deinsden terug. De partij stond voor de berg, zag de steilte, die te beklimmen was, twijfelde aan de eigen kracht, en zocht zijwegen. Uit de massa's kwam nog geen revolutionaire druk, en het partijleven ging stagneeren.

Was het denkbaar, dat zulk een arbeidersbeweging tot een scherpe groote actie tegen den oorlog in staat zou zijn? De oorlog verhinderen is wel de zwaarste taak, die aan een actie der massa's opgelegd kan worden. In een ander geval kiezen ze zelf het gunstige tijdstip, en ze vinden tegenover hun actief opdringen slechts de passieve verdediging van regeering en bourgeoisie te midden van een bevolking, die nog onverschillig is en meegesleept kan worden. Hier koos de regeering het tijdstip tot haar fellen aanval, gesteund door massale geestdrift der bourgeoisie, die al groote massa's der bevolking meesleepte; hier was de actieve kracht aan de kant der regeering. Het tweederdedeelte der bevolking, dat naar de verkiezingscijfers tegen de sociaaldemokratie is en buiten haar invloed staat, bestond ook niet uit onverschilligen die nog voor de nationale zaak gewonnen moesten worden: door een stelselmatige nationalistische propaganda in school, pers en kazerne was ze sinds jaren met de nationale leuzen en denkbeelden volgestopt: dat ze trotsch op hun „Deutschum" moeten zijn, dat het vaderland boven alles gaat, dat Deutsche kracht zich een weg moet banen in de wereld tegen de „neidische Nachbarn," die het van alle zijden inklemmen en hinderen, dat het zich alleen op zijn wapenen kan verlaten, en dat zich opofferen voor de natie, voor het vaderland hoogste plicht en hoogste geluk is. Van een spontaan massaal volksverzet tegen den oorlog, verzet van een volk, dat met wrevel het vreemde juk van het Pruisisch militarisme draagt, zooals men in Engeland en Amerika fabelt, kon dus geen sprake zijn.

Had echter de partij geen actie tegen den oorlog kunnen ondernemen?

Zulke bewust voorbereide akties zijn slechts mogelijk, wanneer ze reeds jaren lang besproken, bediscussieerd en zoo in het bewustzijn der massa's gedrongen zijn, die de uitvoerende instanties in die richting voortdrijven. De aktie tegen den oorlog werd echter als mogelijkheid eerst in 1911 en 1912 in de partij geopperd; tot dien tijd had men zich met de telkensherhaalde frase tevredengesteld, dat de regeeringen geen oorlog aandurven, omdat als gevolg van den oorlog de revolutie komt. Toen wij het denkbeeld van aktieven strijd ter verhinderen van den oorlog door middel van massaakties voor het eerst in de partij opwierpen, en er op wezen, dat het toch ondenkbaar was, dat een proletariaat, dat al 40 jaren lang socialistische propaganda over zich liet gaan, zich willoos in een oorlog zou laten slepen, wakte dit niet de minste echo in de partij; alle gedachten waren door de groote verwachtingen omtrent de gevolgen van den „Wahlsieg" ingenomen. Onze eenige hoop kon toen slechts zijn, dat de oorlog nog zoo lang zou uitblijven, tot de partij onder den druk der slechter wordende toestanden zich praktisch en theoretisch met massabewegingen vertrouwd gemaakt had. Toen de oorlog reeds in 1914 uitbrak, was een bewuste aktie der partij niet te verwachten.

Beteekent dat, dat het denkbeeld van een strijd der partij tegen den oorlog heelemaal een utopie was? Zou een poging om den oorlog te verhinderen, terwijl de partij nog zoo zwak is, niet eenvoudig een onmogelijke herhaling van de oude putschtaktiek zijn, en dus in geen geval als ernstige taktiek aangeraden mogen worden? Deze konklusie zou geheel valsch zijn. Wanneer men een taktiek propageert, is het niet de vraag, of alle geestelijke factoren aanwezig zijn, dus of de menschen er aan zullen willen; juist omdat ze het nu nog niet willen, moet gepropageerd en gestreden worden. De vraag is, of de materieele voorwaarden aanwezig zijn. Tegenover hen, die meenden, dat de partij materieel te zwak was — slechts een minderheid aan hare zijde, met massa's ongeorganiseerden buiten de vakvereniging, met reusachtige overmacht der regeering tegen zich — hebben wij herhaaldelijk betoogd, dat een zóó sterke minderheid door energiek optreden in massa een geweldigen druk op de regeering zou kunnen uitoefenen, dat daarbij buitenstaanden meegesleept zouden worden, en dat de aanval van de regeering op de organisaties deze niet duurzaam kunnen vernietigen. Offers zou het kosten, maar daarom zouden zulke akties ook alleen plaats vinden, als het om de hoogste belangen ging.

De materieele factoren voor een aktie waren aanwezig; maar de leiders der partij wilden in geen geval, en de massa's der partij hadden óf geen besliste wil in die richting, die de leiders had kunnen drijven, óf waren zelfs onder den invloed der nationale leuzen geraakt. Dáárom gebeurde er niets, en dáárom hebben wij het recht van kritiek. Maar

zoomin als wij vroeger instemden met de onverdeelde bewondering voor de grootte en voortreffelijkheid der Duitsche partij — in de Tribune is aan kritiek niet gespaard, wat van de andere zijde de schampere opmerking uitlokte, dat „de Duitsche partij hun ook al niet goed genoeg is” — zoomin kunnen wij nu de meening deelen, dat gebleken is, dat alles slechts schijn en machteloosheid was. Wij zien ze nu op zijn ongunstigst, als een leger na een nederlaag. In den klassenstrijd geldt als in elken oorlog, dat wel de groote lijnen door gegeven machtsverhoudingen bepaald worden, maar in de afzonderlijke gevechten kleinigheden vaak de schaal doen overslaan en beslissen, of een leger overwinnend voorwaarts dringt of onder zware verliezen teruggeworpen wordt. De onrevolutionaire gezindheid der massa's is een element, dat onder verandering van omstandigheden kan omslaan. Waren de omstandigheden bij het uitbreken van den oorlog zooveel anders geweest, dat massa-akties plaats gevonden hadden en met succes, dan was het geheele aspekt der arbeidersbeweging anders geweest. Dan was alles, wat aan revolutionaire factoren sluimerde onder het behagelijke uiterlijk, met groote kracht omhoog en tot heerschappij gekomen; nu heeft omgekeerd alles, wat aan burgerlijke gezindheid in de partij onder de heerschappij van socialistische vormen leefde, de heerschappij veroverd. Een sterke verschuiving naar rechts heeft plaatsgevonden, die talrijke radikale woordvoerders óf intimideerde óf meesleepte, en die de revisionisten zich nu beijveren vast te leggen als nieuwe partijprincipes. Het is buitengesloten, dat na den oorlog eenvoudig de oude taktiek hersteld kan worden; dat tweemaal de rijksdagfraktie (met één uitzondering) de oorlogskredieten heeft goedgekeurd, is een blijvend onuitwischaar feit, dat zijn konsekventies meebrengt: „dat zal zich toch de rijksdagsfraktie inclusief hare radikale leden wel niet verbeelden, dat zij later weer oorlogstoerusting verwerpen kan” schreef onlangs een oppositieblaadje om de radikalen te vermanen. Evenals een verslagen leger, omdat het iets te zwak was en op de vlucht ging, door die vlucht geweldig verzwakt wordt, zoo heeft de houding der sociaaldemocratie bij het uitbreken van den oorlog haar buitengewoon veel zwakker gemaakt, dan zij te voren was. Wel schijnt het nu, nu de militaire censuur elke oppositie verhindert, vrijuit te spreken, nog erger dan het is; maar ook als na den oorlog de bezinning en de openlijke discussie terugkeert, zal het blijken, hoe groot de terugslag nog is.

Men mag dus niet zeggen, dat deze oorlog getoond heeft, dat die uiterlijk zoo reusachtige macht der Duitsche arbeidersbeweging maar schijn was. Die macht was niet zoo alovertreffend als het van verre leek; maar ze was respectabel genoeg, om er een nieuwe revolutionaire ontwikkeling op te bouwen. Door een reeks ongunstige omstandigheden

in haar kracht van aktie verlamd, week ze echter op het beslissend oogenblik terug voor den zwaren strijd vóór haar, en het gevolg is, dat ze buitengewoon verzwakt uit deze krisis zal te voorschijn komen. Dit laatste geldt evenzeer voor de Fransche en Belgische partij, terwijl omgekeerd in Rusland en misschien ook in Engeland een sterke ontwikkeling is te verwachten.

II. HET NATIONALISME.

De uitbarsting van den oorlog heeft niet alleen in breede kringen het vertrouwen in het socialisme geschokt, maar ook bij menigeen twijfel gewekt aan de juistheid van de Marxistische theorie. Terwijl naar „de theorie” de arbeiders zich alleen door hun klassebelangen laten leiden en het nationalisme slechts een burgerlijk vooroordeel is, zagen wij hier bij de meest klassebewuste en internationale arbeidersklasse, die vooraan stond in socialisme, een zoo geweldige oplaaing van nationalisme, als niemand voor mogelijk had gehouden.

In de vorige nummers van „De Nieuwe Tijd” heeft Henriette Roland Holst op deze tegenspraak gewezen, en ook onze russische partijgenoot Axelrod deelde in de „Bremer Bürgerzeitung” van 4 November aan, dat wij hier voor een onverwacht verschijnsel stonden, waarvan wij als nieuw probleem de oorzaken hebben te onderzoeken. Wij meenen, dat hier noch van een tegenspraak, noch van een probleem sprake is, dat het dus ook niet juist is, dat wij de rol van „het gevoel” te veel buiten rekening lieten, en dat het niet noodig is, het historisch materialisme door zulke gevoelsfactoren te korrigereen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat wij alles juist zoo verwacht hebben, als het gelooopen is; ook Marxisten zijn aan het menschelijk euvel onderworpen, vaak te verwachten wat men hoopt in plaats van hartstochtelooos-koel, als het ware wiskunstig, de toekomst te voorzien; bovendien is niemand in staat, de vele tegengestelde tendensen en krachten zoo in hun grootte te schatten en tegen elkaar af te wegen, dat men nauwkeurig vooruit weet, naar welke kant de schaal zal overslaan. Ook is te bedenken, dat de meeste hunner geschriften agitatorisch en niet historisch-beschrijvend zijn; wanneer wij b.v. zeggen, dat de arbeiders door hun klassebewustzijn tegen de kapitalisten strijden, dan weten wij heel goed, dat dit als beschrijving van den werkelijken toestand niet juist is, want de meerderheid strijdt nog heelemaal niet; het dient, om in stellige vorm een „sollen” uit te drukken, een opwekking tot strijd, een aansporing, door de arbeiders te laten zien, hoe dat alleen natuurlijk en normaal is; bovendien drukt het als feit een tendens uit: de richting der ontwikkeling zal de stelling steeds meer waar maken.

Twee derde van de Deutsche bevolking stemt burgerlijk; dat beduidt,

dat dit aantal, waartoe ook een groot deel der arbeiders behoort, geestelijk geheel onder den invloed van de bourgeoisie staat. Dit is echter ook het geval met een groot deel der socialistische kiezers, die van socialisme niet meer weten dan alleen dat ze er op stemmen. Bedenkt men, dat eigenlijk alleen de regelmatige lezers van de partijpers werkelijk onder den voortdurenden invloed der socialistische ideeën kan staan, en dat de helft van die pers beslist of gematigd revisionistisch geredigeerd wordt, dus burgerlijke opvattingen verdedigt en aankweekt — dan wordt duidelijk, hoe klein het deel der bevolking, ook der arbeidersbevolking is, dat buiten den geestelijken invloed der burgerlijke klasse staat. De vraag, hoe de stortvloed van nationalisme te begrijpen, die over Duitschland ging, is dus in de eerste plaats de vraag naar het nationalisme der bourgeoisie.

Dat de diepe wortels van dit nationalisme en zijn kracht op het geheele volk zoo weinig gekend en vermoed werden, en in de socialistische pers meestal met wat begriplooze spotternij afgedaan werden — vandaar de verbazing, de verbijstering, de onderwerping — is begrijpelijk, als men bedenkt, hoe weinig dit verschijnsel nog in de socialistische wereld de aandacht had getrokken 1). Otto Bauer had er een groot werk aan gewijd, maar het nationaliteitsvraagstuk werd steeds als een enkel Oostenrijksche kwestie beschouwd, die in andere landen niet bestond. Door de Oostenrijksche toestanden geleid, deed Bauer het wezen van de „natie" als natuurlijke (burgerlijke) volksgemeenschap scherp uitkomen, in tegenstelling tot de kunstmatige „staat", die in Oostenrijk de naties omvat en beheerscht, maar geen eigen innerlijke vastheid heeft. Wij hebben er daartegenover op gewezen, dat ook de moderne staat een sterken samenhang scheidt en zoo tot een natuurlijke eenheid wordt. Voor Oostenrijk-Hongarije treden deze beide gemeenschapsvormen als konkurrenten op en kan de een slechts ten koste van de ander winnen. Maar in de andere groote landen, Duitschland, Frankrijk, Engeland, Italië vallen staat en natie samen; hun beider samenvoegende kracht werkt in dezelfde richting en vloeit ineen tot een enkele veel reusachtiger gemeenschapskracht.

De natie is de burgerlijke levensgemeenschap. Terwijl voor de barbaren de stam, voor de oudste antieke en middeleeuwsche burgers de stad, voor de boeren het dorp of de landstreek de gemeenschap vormt, ontstaat met het opkomen van de eerste bourgeoisie de behoefte aan een grooter gemeenschap. Onder leiding van een daartoe ondersteund vorst vormt zich een staat; tusschen al degenen, die zoo in nader verkeer met elkaar traden en zich saamhoorig voelen, vormt zich een

1) Daar wij hier niet uitvoerig op de grondslagen en details in kunnen gaan, moeten wij daarvoor naar onze brochure „Klassenkampf und Nation" verwijzen, die een kritiek en uitbreiding van Bauers werk bevat.

gemeenschappelijke landstaal uit een der dialekten; gemeenschappelijke wetten, gebruiken en ideeën brengen een gemeenschap des geestes. De gemeenschappelijke geschiedenis, gemeenschappelijk doorleefde oorlogen, revoluties, onderdrukking of macht drukken eenzelfde stempel op allen; zoo ontstaat een zeker nationaal karakter. Een natie, zegt Bauer, is een uit lotgemeenschap ontstane karaktergemeenschap. Literatuur en kunst, die het hopen en denken, de idealen en de herinneringen, den revolutionairen vrijheidskamp en de konservatieve tevredenheid van het volk vertolken, scheppen een gemeenschappelijke kultuur, die elk nieuw opgroeiend geslacht van het vorige overneemt. Het intensieve verkeer en de gelijkheid van materiele en geestelijke invloeden doen de provinciale en plaatselijke eigenaardigheden en verschillen verdwijnen; het langst blijven zij evenals het dialect bewaard bij de boeren, die door hun geïsoleerd bedrijf nog niet in geregelde wisselwerking met het geheel staan. Maar naarmate deze meer voor de markt, voor verre markten produceeren, kranten lezen, aan verkiezingen meedoen, omdat het parlement ook over hun belangen besluit, groeien ook zij met de natie samen, die een eenheid van gemeenschappelijk beleven is.

Nu groeit produktie en bedrijf onder het kapitalisme steeds meer tot een wereldeenheden op en treedt daardoor ver buiten de gemeenschap der natie. Zoo ontstaat een zeker kosmopolitisme, dat geestelijk gevoed wordt door de sterke uitwisseling van kultuurelementen tusschen verschillende volken. Dat desondanks de volken niet samensmelten tot een wereldgemeenschap, ligt in het karakter der burgerlijke maatschappij, die op strijd en konkurrentie berust. De kapitalisten vormen groepen, waar binnen wel persoonlijke konkurrentie heerscht, maar die toch als groepen de gemeenschappelijke belangen van al deze kapitalisten tegen andere groepen verdedigen. Deze natuurlijke gegroeide groepen zijn de naties, die zich voor dit doel met sterke wapening, centraal gezag en stevige innerlijke organisatie voorzien hebben als moderne staten. Het nationalisme der bourgeoisie is niet enkel een abstrakt saamhoorigheidsgevoel, maar tegelijk solidariteit en offeringsgezindheid tegenover de eigen gemeenschap, tegelijk vijandschap tegen de andere naties, die haar konkurrenten zijn.

De opkomst van het imperialisme, van den wedstrijd der staten in de verovering en de verdeling der wereld, heeft deze vijandschap nieuw voedsel gegeven en al het andere in den dienst daarvan gesteld. Het nationalisme is daardoor opgegroeid tot een hartstocht, een geestdrift en een haat van vroeger ongekende felheid. Niet meer onafhankelijkheid, zelfstandigheid en bloei van het eigen land is het doel, maar wereldmacht. Het vaderland groot, machtig, bewonderd en gevreesd te maken in de rij der staten, dat wordt nu het ideaal, dat de bourgeoisie en het intellect meesleept. Het is geen toevallige wille-

keurige heerschzucht of veroveringszucht, het is een levenswet voor het kapitaal expansie te zoeken; en wat voor de kapitalistische ontwikkeling noodig is, zet zich ook in de ideeën der menschen door, al knoopt het bewustzijn daarbij meest aan vroegere denkvormen aan. Duitschland moet een wereldrijk worden, om voor Deutsche geest en kultuur den invloed te veroveren, die hun toekomst, heet het de eene keer; om zijn snel groeiende bevolking te kunnen bergen, heet het een andermaal. Er is geen stilstand in de wereld; wordt het omhoog groeien ons afgesneden, dan vallen wij tot een vroegere trap van zwakheid terug. Duitschland wordt ingesloten, bedreigd in zijn vrijheid, zijn onafhankelijkheid . . .

Daarbij moet het verschil in karakter tusschen het Deutsche en b.v. het Engelsche imperialisme in het oog gehouden worden. In Engeland wordt het bewustzijn der bourgeoisie nog in hooge mate bepaald door de liberale staatsidee, die den staat buiten het economisch leven houdt, door het beginsel van vrijhandel, en door individualisme in de industrie, die zich grootendeels in de handen van onafhankelijke ondernemers bevindt. Het Engelsch imperialisme is enerzijds vooral geldbelegging van bankiers en renteniers in vreemde staatsleeningen en sporen, vaak onder woekerpraktijken, bestaat anderzijds in tallooze rijk bezoldigde baantjes, die een hoofdvorm van exploitatie van Indië vormen; uit deze goudstroom druppelt het op kleine burgerij en proletariaat, die de persoonlijke weeldebehoefden van deze bourgeoisie bevredigen. De hoofdmassa der industrie staat er buiten; zij heeft haar markten overal in de wereld, wil deze niet door vreemde macht afgesloten zien, maar is geen drijvende kracht tot imperialistische expansie; die industrieën, die produktiemiddelen exporteerden, hebben ook koloniaal gebied genoeg. Daarom is er wel een sterk gevoel, in den vorm van nationale trots, dat Engeland zijn wereldmacht moet behouden, waarvan zijn welvaart afhangt; maar de afzonderlijke politieke daden van expansie en strijd gaan onder een andere naam, onder het huichelachtig masker van strijd voor geschonden recht, voor een of andere vrijheid, voor eerlijkheid van kontrakten, voor evenwicht in Europa of een ander altruïstisch voorwendsel. In Duitschland is aan het gemis van individueel kapitaal reeds van begin af aan door het principe van organisatie tegemoet gekomen. De staat voelt als plicht, op elk economisch gebied voor een groep, een klasse, een syndikaat in te grijpen, om hun financiële voordeelen te bezorgen; de staat is nauw met het geheele economische organisme samengevlochten. Er is nog maar weinig rentenierend geldkapitaal, dat geld in het land brengt door de exploitatie van vreemde landen en schatten. De banken zijn nauw met de industrie verbonden; de imperialistische expansie wordt hier vooral als een industrieel belang gevoeld, omdat er de uitbreidingsmogelijkheid der industrie van afhangt,

en interesseert dus de geheele bourgeoisie. Men durft daarom ronduit voor het doel uitkomen, want men voelt het als een belang, een noodzakelijkheid voor het geheele volk: slechts door expansie kan het eerlijk werk vinden en zijn activiteit ontplooien. Daarbij komt, dat het Duitsche imperialisme als de hongerige wolf aanvallend, veroverend moet optreden; dat wekt energie en ontplooiing van alle geestelijke en materiele krachten tot de hoogste spanning. Het Duitsche imperialisme heeft iets revolutionairs in zich, werkt als de storende, omvormende kracht in de wereld der kapitaalmachten. Daaruit begrijpt men ook zijn enorme meesleepende kracht op de volksmassa's, waartegen alleen een zeer goed geschoold socialistisch inzicht opgewassen kon zijn. Maar hoe weinig arbeiders bezaten dit!

Men stelt dikwijls het internationalisme der arbeidersklasse tegenover het nationalisme van de bourgeoisie, als ware het een even compleet feit. In werkelijkheid is het nog niet meer dan een tendens. Er bestaat onder de socialistische arbeiders, die de eerste propagandisten en de kern der beweging vormden, een zeker primitief internationalisme, dat aan het oude burgerlijke kosmopolitisme aansluit, en dat men vooral ook sterk onder de anarchisten aantreft. Wie kent niet uit oude boekjes het voorbeeld, dat de „onzinnigheid" der nationale haat bewijst: twee huizen aan weerskanten van de denkbeeldige lijn, die op de kaart als grens is geteekend; wier bewoners elkaar als burens kennen; en toch, komt er oorlog, dan moet de een in het Fransche, de ander in het Duitsche leger mee optrekken! Dit voorbeeld is echter niets dan een machteloos protest van de oude boersche dorps- en buurtgemeenschap tegen de sterke, harde burgerlijke gemeenschap van den nationalen staat. Het internationalisme van het proletariaat kan niet in een dergelijk primitief gevoel bestaan, dat van natie en nationalisme niets weet; het is ook niet de eenvoudige samenvoeging van nationalismen, die geleerd hebben, vreedzaam naast elkaar te leven, zooals de revisionisten zich voorstellen; het kan slechts opkomen als hoogere ontwikkelingsvorm, die het burgerlijk nationalisme overwint. De massa der arbeiders komt slechts door het nationalisme heen tot internationalisme.

De arbeiders vormen ook een deel der natie — niet in de zinledige beteekenis, dat ze ook in het land wonen, maar in den veelbeteekenenden zin, dat zij deel van de lotgemeenschap, van de karaktergemeenschap, van de kultuurgemeenschap uitmaken. Of juist nog: door de arbeidersbeweging worden ze een deel der natie. Zoolang ze onverschillig en verstompt voortvegeteeren, behooren zij er zoo min toe als geïsoleerde boeren, bestaat er geen band en vooral geen bewustzijn van band. De arbeidersbeweging wekt hen geestelijk op, brengt hen in voortdurende wrijving en onderhandeling met de ondernemers, brengt hen in bewust verkeer met andere klassen, en voert hen in den politieken strijd.

Deze vormen van strijd zijn een voortdurende aanraking, een wederzijdsch beïnvloeden, een gemeenschappelijk beleven; dat in hetzelfde parlement hun belangen beslist worden, brengt een zekere gemeenschap, zij het ook van strijd, met andere klassen. Naarmate zij zich dan geestelijk ontwikkelen op gebied van wetenschap, literatuur en kunst, nemen zij de burgerlijke nationale cultuur in zich op; zij lezen dezelfde dichters, bestudeeren dezelfde geschiedenis, omdat ze dezelfde taal spreken en omdat hun aandacht grootendeels op hetzelfde onderwerp, het eigen land gericht is. Zoo nemen zij ook een zeker nationaal karakter aan.

Dit geldt vooral voor de groepen, die zich omhoog werken, en daarbij geestelijk sterker onder burgerlijke invloeden komen. Natuurlijk mist dit nationaal worden geheel het element van haat en strijd tegenover andere naties, dat het burgerlijk nationalisme kenmerkt, omdat de arbeiders der verschillende landen geen tegenstelling van belangen hebben; het kan dus met een gevoel van internationaliteit samengaan. En dan ontwikkelt zich door de arbeidersbeweging dit internationale element steeds sterker. Naarmate de klassestrijd feller wordt, voelt het proletariaat zich langzamerhand als een eigen wereld, die vijandig tegenover de burgerlijke wereld staat. Het gevoel van saamhoorigheid met klassegenooten in andere landen, wier strijd men ondersteunt, van wier strijd men den terugslag ondervindt, wordt levendiger en spreekt zich op internationale kongressen uit. Het socialistisch strijddoel van een gemeenschap aller menschen, die niet in naties gescheiden tegen elkaar vechten, groeit als konsekwentie der economische ontwikkeling op. Een eigen geestelijke cultuur ontstaat; op de wereldbeschouwing der arbeiders werken Marx en Engels sterker in dan Goethe en Schiller; en deze cultuur, deze literatuur, deze wereldbeschouwing is internationaal. De klassestrijd smeedt een nieuwe levens- en lotgemeenschap, de strijdgemeenschap der proletariërsklassen aller landen; deze is de kiem der toekomstige levens- en arbeidsgemeenschap der menschheid. Zoo overwint het internationalisme het nationale in het proletariaat.

Deze stelling spreekt de tendens eener ontwikkeling uit, die grootendeels nog voor ons ligt. Dat beetje socialistische congressen, waar door leiders goetmoedig of heftig over allerlei kwesties gepraat en daarna samen een potje bier gedronken wordt, kon natuurlijk geen strijdgemeenschap vormen. Strijdgemeenschap groeit slechts uit werkelijken strijd op.

Het is dus niet gerechtvaardigd om te verwachten, dat uit internationalisme, uit een gevoel van kameraadschap met buitenlandsche klassegenooten de arbeiders den oorlog zouden verhinderd hebben. Dit internationalisme was nog slechts een abstrakt gevoel, afwezigheid van nationalistische haat en hartstocht, dus iets negatiefs, en dit kan

nooit tegen iets positiefs op. De gemeenschap met de arbeiders over de grens was nog niet een werkelijkheid van eigen beleven, nog geen reële gemeenschap. Reëel in het arbeidersleven is slechts de klassestrijd met de bourgeoisie, dien ze dagelijks beleeft. Niet verre abstracte gedachten en gevoelens, maar noodzakelijkheden van het eigen leven beheerschen het handelen. Slechts de wil om tegen de bourgeoisie te strijden, om zich tegen den oorlog, die de arbeiders ten bate van het kapitaal vernietigt, met alle macht te verzetten, slechts deze wil had de arbeiders in den strijd kunnen drijven. En *dan* was deze strijd de eerste reële wording van een echt, niet meer abstract, maar praktisch internationalisme geweest. Dan hadden voor het eerst de arbeiders van alle landen een werkelijke levende strijdgemeenschap gevormd. Het is dus niet juist om te zeggen, dat de arbeiders niet tegen den oorlog gestreden hebben, omdat hun internationalisme te zwak was. Omgekeerd, omdat zij den strijd tegen den oorlog niet aandurfden, daarom verdween hun internationalisme tot een zwakke schim.

Speelde de vrees voor verwoesting van huis en haard daarbij ook een rol? Kautsky vooral heet herhaaldelijk betoogd, dat deze gedachte de arbeiders als het ware alle internationale solidariteit doet vergeten, en hen, omdat verdediging hun onmiddellijk belang is, de wapenen doet grijpen. Henriette Roland Holst gaat niet zoover, dit een belang te noemen; zij beschouwt het als een allesoverweldigend gevoel, een soort panische verblinding, die de stem van het verstand en het klassebelang onderdrukte. Waren deze opvattingen juist, dan zou er nooit, ook niet bij het hoogst ontwikkelde proletariaat sprake van een actie tegen den oorlog kunnen zijn. Maar ze zijn niet juist. Kautsky's leer, die slechts de theoretische uitdrukking was van den onwil der partijleiders, tegen den oorlog te strijden, weerlegt zichzelf door de simpele overweging, dat verhindering van den oorlog het zekerste middel is, de verwoesting te voorkomen. En dat niet elk klassebelang door de vrees voor verwoesting van huis en haard tot zwijgen wordt gebracht, toont de bourgeoisie, die van die verwoesting in Noord-Frankrijk, in Oost-Pruissen en Polen maar al te zeer heeft geleden; door een vredespolitiek kon zij rustig verdienen en genieten, maar haar klassebelang werkt sterker, maakt haar oorlogzuchtig, mogen daarbij ook haar huizen in gevaar komen, verwoest te worden. Deze verwoesting is voor haar een toekomstige onaangenaamheid, die de kern van haar bestaan niet aantast; daarom kan de vrees daarvoor niet tegen het scherp gevoeld klassebelang op. Voor de arbeidersklasse tast zulk een verwoesting evenmin de kern van haar bestaan aan; ook hier kan dus klaar inzicht van het klassebelang zich door zulke gevoelens niet in de war laten brengen. En toch zien wij, hoe deze door de pers uitgestrooide gedachte van bedreiging van huis en haard in de massa's spontaan den wil om te

vechten deed uitbarsten. Hoe kwam dat? Er is inderdaad een klasse, bij wie deze gedachte aan de verwoeste huizen een allesbeheerschende kracht moet zijn, omdat daardoor de kern van hun bestaan aangetast wordt. Dit is vanouds het geval bij de boeren en de kleine burgers; hun geheele welvaart is in het rustige leven in dorp of landstadje bevat; de vijand is voor hen de vreemde indringer, het vreemde leger, dat huis en akker vernielt en verbrandt; dreigt de inval, dan grijpen ze naar de wapens. Daar nu de arbeiders grootendeels uit deze kringen zijn voortgekomen en nog sterk door kleinburgerlijke en boersche gevoelens beheerscht worden, ook waar het verstand reeds socialistische leeringen opnam, is het geen wonder, dat zij op dezelfde manier handelen. Het zonderlinge van Kautsky's leer is, dat hij de ideologie van de dorpstraditie tot leidraad voor de politiek van een socialistische arbeidersklasse maakt. Wij zien, dat het niet een of ander geheimzinnig gevoel van onbekenden oorsprong is, dat de arbeiders anders deed handelen, dan goed begrepen klassebelang hun voorschreef; het is de traditie van vroegere toestanden, die hen verhinderde, zich alleen door het levende belang te laten leiden. Mag bij Kautsky en anderen het historisch materialisme dikwijls den vorm van een mechanisch verband tusschen het handelen en het materieel belang aannemen, van onzen kant is dikwijls genoeg op de beteekenis van de traditie gewezen als werking van de speciale natuur van den menschelijken geest, waar alle materiele inwerking door heen moet om tot handelen te worden. Deze traditie zakt onder de inwerking van de nieuwe realiteit langzaam weg; daarom wijzen wij in de propaganda altijd weer op de reële klassebelangen; en daarom zijn wij zeker, dat deze later den doorslag zullen geven, wanneer de nu nog sterke heerschappij van het verleden steeds zwakker is geworden.

Wij zien dus, hoe in elk opzicht het proletariaat in Duitschland eerst in het begin van zijn ontwikkeling staat, en daardoor vooral de kracht miste, zich tegen den oorlog te weer te stellen. Eenerzijds leefde het geestelijk nog sterk onder de traditie van de vroegere kleinproductie, anderzijds stond het onder de inwerking van het moderne tot kookhitte opgedreven nationalisme der bourgeoisie. Verklaart dit ook, waarom het nationalisme zich tot zelfs in de partij vertoonde? Gedeeltelijk, in zooverre het vorige ook geldt voor een aanmerkelijk deel van de aanhangers en zelfs de leden der partij. De revisionisten hebben nooit verzwegen, dat ze „nationaal” voelen, en in het groote deel der pers en der partij, dat onder hun invloed stond, heeft van het eerste begin af tot nu toe het patriotisme hoogtij gevierd. Onder de leiders van de vakverenigingen zijn een groot aantal regelrechte imperialisten; geen wonder, als men bedenkt, dat in de opleidingskursussen voor vakverenigingsbeambten de imperialisten Calwer en Schippel lange

jaren ekonomie doceerden. In de „Berner Tagwacht“ van 7 December wordt een gesprek met een Duitsch revisionist meedeeld, die op de vraag, waarom de Deutsche arbeiders zich voor den oorlog verklaard hadden, antwoordde: „de Deutsche arbeidersklasse heeft er toch ook belang bij, dat Duitschland ekonomisch grooter en sterker wordt. Gelukt het de heerschende klasse van Duitschland, haar plaats op de wereldmarkt te verruimen, nieuw afzetgebied te veroveren, handel en verkeer te bevorderen, dan gaat het ook de deutsche arbeiders beter, en daarom heeft de deutsche arbeidersklasse een nationaal belang bij den oorlog.“

Het radikale centrum, waartoe Kautsky, het partijbestuur en het grootste deel der partijbeambten behoort, heeft zeker niet uit imperialisme, maar uit een gevoel van machteloosheid, uit voorzichtigheid en vrees voor benadeeling der organisatie nagelaten, iets te doen. Maar deze praktische houding moest noodzakelijk een versterking van het nationalisme ten gevolge hebben. Ten eerste bij de massa's. Wij rekenen er terecht op, dat een energieke aktie der partij voor een groot deel ook massa's meeslepen zal, die anders nog twijfelend, ongehoovig en aarzelend staan. Energie, dapperheid, aktie sleept altijd mee en wekt geestdrift voor de zaak, waaraan zij gewijd zijn. Dit geldt echter voor onze tegenstanders evengoed als voor ons. Velen, die zich bij een krachtige aktie tegen den oorlog aan onze zijde geschaard zouden hebben en geestdrift gevoeld voor het revolutionaire ideaal, dat zoo dapper optrad, hebben zich nu, nu aan de zijde van het nationalisme de energie, de geestdrift, de aktie, aan de zijde van het socialisme de vrees, de kleinmoedigheid en de werkeloosheid stond, aan den kant van het nationalisme geschaard. Ten tweede bij de leiders en woordvoerders. Eenmaal hun praktische houding gegeven, moesten zij daarvoor een theoretischen grond, een rechtvaardiging zoeken. Niet de theorie bepaalt het handelen, maar het handelen bepaalt de theorie, die het moet goedpraten. Men ziet dan ook tegenwoordig in de Deutsche partijpers de zonderlingste staaltjes theorie opduiken, alles om het meedoen aan den oorlog goed te praten. En deze theorieën moeten steeds min of meer in de richting van het nationalisme liggen.

Wij vinden dus, dit alles samenvattend, dat in de oplaaing van nationalisme in Duitschland, ook in een deel der partij, niet zoo veel zonderlings en onverklaarbaars ligt. Zij is niet de oorzaak, maar vooral ook een gevolg van het uitblijven van elken strijd tegen den oorlog, wat zelf weer in de eerste plaats veroorzaakt werd door het gevoel van eigen zwakte, door gemis aan durf en kracht tot aktie bij de Deutsche sociaaldemokratie.

De sociaaldemokratie en de oorlog

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

III. DE TOEKOMST.

De oorlog heeft getoond en tot algemeene erkenning gebracht — wat te voren slechts in het bewustzijn van weinigen leefde — wat een ontzaglijke macht, geestelijk en stoffelijk, het imperialisme is, en hoe zwaar de strijd daartegen. Deze strijd was reeds sinds jaren en is van nu af aan nog veel meer de hoofdtak van het proletariaat. Deze strijd is echter niets anders dan de strijd tegen het kapitalisme zelf. Want een ander kapitalisme dan het imperialistische is er in de ontwikkelde landen van Europa niet. Het moderne kapitalisme kent geen andere politiek dan de imperialistische. De kapitaalmacht, die de arbeiders uitbuit, is dezelfde, die ook naar expansie streeft, naar uitbuiting van vreemde werelddelen en strijd tegen andere volken. De illusie, de wijzers der geschiedenis achteruit te kunnen zetten en door beperking der wapeningen het oude vreedzame kapitalisme in plaats van het moderne imperialisme terug te brengen, kan nu geen verontschuldiging meer vinden. Strijd tegen het kapitalisme, voor het socialisme, is van nu af aan alleen mogelijk als strijd tegen het imperialisme.

Maar als strijd tegen het imperialisme heeft de klassenstrijd der arbeiders een geheel nieuw karakter gekregen. En niet alleen een nieuw, maar ook een gunstiger karakter. Nieuwe, betere uitzichten op overwinning vertoonen zich; ja men zou kunnen zeggen, dat eerst het imperialisme de voorwaarden voor een werkelijke zegepraal der arbeiders, voor de verwezenlijking van het socialisme begint te scheppen.

Wat voor verandering brengt het imperialisme in den klassenstrijd?

Ten eerste wordt de klassenstrijd intensiever en algemeener. Wij wezen er reeds op, hoe het imperialisme alle krachten der burgerlijke maatschappij wekt, aan de bourgeoisie energie en geestdrift voor nieuwe idealen geeft en op die manier groote tot nog toe onverschillige massa's meeslept. De strijdkracht van de bourgeoisie wordt buitengewoon veel

grooter. Dit mag op het eerste oogenblik een inzinking van het socialisme meebrengen, zoolang de arbeiders nog aan de oude tradities vastzitten en nog niet tot de hoogte van hun tijd gestegen zijn. De hoop van het socialisme ligt echter niet in de lamlendigheid der bourgeoisie, maar daarin, dat de arbeiders de lamlendigheid van zich afschudden. Scherpe strijd van boven wekt tegenstand en inspanning van beneden, drijft de onverschilligheid uit, wekt ook hier verbittering, energie en strijd lust en wordt zoo tot een faktor van bewustwording en omhoogstijgen der arbeiders. In het oude kapitalisme sprak het socialisme tot de arbeiders: wilt gij u niet langer laten uitbuiten, strijdt dan met ons voor een betere maatschappij. Talloozen antwoordden, of juist, hun niet-antwoorden beteekende: ik ben tevreden, ik zie geen mogelijkheid van een andere maatschappij dichtbij; mijn organisatie handhaaft den loonstandaard, waarvoor zal ik mij druk maken? Maar het imperialisme komt, en tast hun rust, hun verdienste, hun loonstandaard, hun leven zelfs aan. En dit geldt niet alleen voor de arbeiders, maar ook voor tallooze burgertjes en boeren, die anders van het kapitalisme niet veel last hadden. Het brengt toename van militarisme, steeds hoogere belastingen, invoerrechten, duurte van levensmiddelen. Het schrikt allen, die onder het kapitalistisch juk tevreden doorsjokten, uit hun geestelijke traagheid op. Het wachtwoord is niet meer: wilt gij het beter hebben? maar: gij krijgt het slechter. Het gaat niet meer om een strijd voor verbetering, waarvoor zij desnoods onverschillig kunnen blijven, maar om een strijd tegen verslechtering, die hun wordt opgedrongen. In plaats van zaak van kleine groepen, die geestelijk vooraan staan en de organisatie opbouwen, wordt de strijd zaak van allen, van de massa's, die den druk der verslechtering voelen, en in wie langzamerhand een spontaan, morrend verzet daartegen opgroeit. En dit alles wordt tot de hoogste intensiteit opgedreven, als de oorlog komt, die van allen de hoogste offers van goed en leven eischt, die de politiek en den politieken strijd voor allen tot een vraagstuk van leven en dood maakt.

Ten tweede moeten nieuwe methoden van klassenstrijd naast en in de plaats van de oude optreden. Het parlementarisme was de historische noodzakelijke strijdvorm der arbeiders in de gekonsolideerde nationale staten tijdens het omhooggroeien van het kapitalisme en het beste middel om het verzet tegen en de kritiek op het kapitalisme te organiseeren en politiek inzicht bij de massa's te brengen. Maar met de opkomst van het imperialisme ging de beteekenis van het parlement steeds meer achteruit. De groote burgerlijke klasse van vroeger had een parlement nodig, om haar wil tegenover de regeering te kennen te geven; maar de weinige kapitaalmagnaten, die nu de ekonomie beheerschen, kunnen direkt met ministers en staatssecretarissen verhandelen en overleggen. En ook voor de arbeiders beteekent het

niet meer hetzelfde als vroeger. Wat achter de parlementaire redevoueringen der socialistischen staat is niet meer dan een opinie, een oppositioneel meening der arbeiders, die zich uitte in het werpen van een rood stembiljet in de bus — meer niet. Eenmaal was dit een kracht; toen de bourgeoisie voor 't eerst bemerkte, dat een steeds grooter aantal kiezers tot vijanden van de heerschende orde werd, voelde zij de grondslagen van haar heerschappij wankelen en deed uit schrik eenige concessies. Maar die schrik is spoedig voorbijgegaan, toen zij bemerkte, dat er nog niet veel meer achter stak dan een oppositioneel opinie. Zij voelde zich weer gerust in het bezit van de macht, van de groote machtsmiddelen van den staat, die zij nog extra versterkte. „Oderint, dum metuant” geldt ook in den klassenstrijd: laten ze ons haten, als ze ons maar vreezen! Laten ze desnoods rood stemmen en mopperen; zoolang het niet tot *daden van verzet*, daden van macht komt, deren opinies ons niet.

De taktiek der massa-akties, de „nieuwe taktiek.” schijnt slechts daarom nieuw, omdat het intermezzo van het parlementarisme het juiste gevoel voor de werkelijkheid in hooge mate had doen verloren gaan. Het parlementarisme was de aangewezen taktiek voor een tijdperk van voorbereiding, toen alleen nog maar met woorden, met propaganda, met denkbeelden tegen den druk van boven gestreden kon worden. Toen ging men gelooven, dat met woorden, met vele mooie, diepzinnige, groote of listige woorden van bekwame woordvoerders een klasseheerschappij omver te werpen, een klasse te bevrijden was. Maar elke groote verandering in de maatschappij, elke revolutie, elke groote klassenstrijd is altijd door de massa's, de klassen zelf doorgezet en uitgevochten moeten worden. De taktiek der massa-akties is eenvoudig de terugkeer tot deze oude waarheid. Niet in den zin van een terugkeeren van tijdelijke dwaling, maar een gevolg van het feit, dat nu de bodem weer rijp is voor zulk een taktiek en de omstandigheden haar weer mogelijk maken. En ook weer niet enkel in den algemeenen zin, dat altijd eerst de nieuwe ideeën zich aanhangers moeten veroveren en dat eerst daarna deze aanhangers als massa optrekken tot de daad. Maar vooral ook, doordat de bijzondere nieuwe maatschappelijke toestanden de massa's opzweepen tot de daad. Zoals de Fransche revolutie wel door het langzaam rijpen der bourgeoisie en het indringen der nieuwe ideeën veroorzaakt werd, maar haar uitbreken op dien bepaalden tijd door de nood der massa's (duurte) en de toevallige politieke spanning bewerkt werd, zoo werkt ook voor de proletarische revolutie het langzaam omhooggroeien van socialisme en organisatie samen met de direkte opzweepende werking van maatschappelijke nood en spanning.

Het is het imperialisme, dat deze nood en spanning bewerkt en zoo de massa's tot zelf handelen, tot massa-akties in beweging brengt. De

duurte b.v. kan door een parlement en parlementaire wetten niet verhinderd worden, omdat haar oorzaken algemeen maatschappelijk zijn; wel echter verzacht, door tijdelijke noodmaatregelen, waartoe een burgerlijke meerderheid alleen overgaat, als zij den druk der ontevreden massa's voelt. De aktie, die dezen druk uitoefent, is dan niet een werken voor een klaar bewust doel, als in de parlementaire politiek, waar men bij de verkiezingen voor een scherp omlijnd programma van b.v. kiesrecht, arbeidswetgeving e. d. strijdt, en de eventueele parlamentsmeerderheid dit meer of minder goed ten uitvoer brengt. Zij is altijd eenigszins een onbewuste spontane uitbarsting, gevolg van verbittering en nood, die zich tegen de regeering wendt, redeloos in zooverre de regeering niet de schuld is, redelijk in zooverre het een uitbarsting tegen den werkelijken schuldige, het kapitalistisch stelsel is, en daardoor de verschrikte regeerders dwingt, wat te doen. Ook bij het dreigen van een oorlog is het parlement uitgeschakeld en een parlementaire oppositie machteloos. Dit bleek nu weer bij het uitbreken en ook in het verder verloop van den tegenwoordigen oorlog. Wil de groote massa van het proletariaat zich verzetten, dan moet het een direkten politieken druk op de regeering uitoefenen, buiten het parlement om. De parlementen worden verkozen op algemeene politieke programma's; de kiezers hebben te kiezen tusschen partijen, niet zich uit te spreken over bepaalde vraagstukken; dit heeft Kautsky indertijd als het groote voordeel van het parlementairisme boven de „direkte wetgeving door het volk" geprezen. Maar nu zijn de omstandigheden veranderd; plotselinge bepaalde vraagstukken, die de diepste levensbelangen betreffen, en die op de politieke programma's en bij de verkiezingen geen rol speelden, eischen oplossing. Hier is geen diep politiek inzicht noodig, hier spreekt het onmiddellijk belang tot de massa's en tallozen, die burgerlijk stemden, zullen in zulk een geval aan onze zijde meegaan. Hun gekozen vertegenwoordigers zijn in zulke punten niet meer terecht hun vertegenwoordigers; daarom moet de massa zelf optreden ondanks en naast het parlement.

Maar niet alleen tegen opkomende nooden en gevaren is deze taktiek bruikbaar; ook belangrijke hervormingen zijn niet anders te krijgen, zooals b.v. een democratisch kiesrecht. De oorzaak voor het toestaan van hervormingen is steeds de vrees voor het proletariaat, voor het groeien van zijn macht, en de wensch, het tevreden en onderworpen te houden. Daarom is na de eerste reeks hervormingen in de 80er en 90er jaren een stilstand gekomen; het imperialisme gaf zelfvertrouwen en machtsgevoel aan de bourgeoisie en verslapte de kracht van aanval van de arbeiders. Om nu groote hervormingen door te zetten, moet de arbeidersklasse met sterker kracht aanvallen. De massa-aktie, bepaaldelijk de massa-staking heeft haar beteekenis voor het veroveren van nieuwe rechten reeds getoond in België, in Rusland, in Zweden.

Wanneer wij dus nu de massa-actie als revolutionaire taktiek tegenover het niets-dan-parlementairisme als onrevolutionaire taktiek stellen, moet deze tegenstelling niet absoluut genomen worden. Revolutionair is alles, wat ons verder brengt, wat de macht der arbeidersklasse vergroot. Het parlementairisme was daarom langen tijd revolutionair, terwijl in dien tijd pogingen tot gewelddadige opstootjes het niet waren. Sinds eenige jaren werkte echter het parlementairisme in de ontwikkeldste landen onrevolutionair, omdat het de macht der arbeiders verzwakte inplaats van versterkte. Natuurlijk kan een goed gevoerde principieele strijd in het parlement nog altijd een revolutionaire waarde hebben, b.v. in bestrijding van het nationalisme; maar als hulpkracht; de groote wezenlijke hoofdkracht ligt elders. Ook onder de nieuwe taktiek blijft de eenheid van hervorming en revolutie, die het wezen der socialistische praktijk uitmaakt. Ook dan blijft de praktische strijd een strijd voor hervormingen, alleen veel moeilijker dan vroeger. Het verschil met vroeger is, *dat nu met groote middelen, door massa-acties, gestreden moet worden voor de groote belangrijke hervormingen.* De parlementaire strijd zal niet ophouden; hij zal, mits goed gevoerd, voor de dagelijksche kleine dingen noodig zijn en ook in de groote strijdpunten zal het parlement als tribune kunnen dienen. Maar de groote beslissingen moeten elders vallen, eischen sterkere krachten, de kracht der massa-acties.

De massa-actie is dus het strijdmiddel tegen het imperialisme, zoowel waar dit den toestand der arbeiders ondragelijk maakt of hen plotseling bedreigt met ondergang, als ook om tegen zijn geweldige reaktionaire macht groote hervormingen af te dwingen. Onder deze nieuwe phase van het kapitalisme zullen massa-acties het belangrijkste deel van den klassenstrijd tegen het kapitaal zijn.

En zij vormen meteen den eenigen weg naar het socialisme. Hoe kan de politieke heerschappij der bourgeoisie gebroken, die der arbeiders opgericht worden? De politieke heerschappij der bourgeoisie berust vooral op haar bezit van de staatsmacht met de geweldige machtsmiddelen van den staat; door deze sterke gecentraliseerde organisatie, die eenheid en vastheid van wil waarborgt, waartegen de ongeorganiseerde massa machteloos is, en door haar georganiseerd en gedisciplineerd geweld van politie en leger kan een minderheidsklasse de meerderheid onderworpen houden, ook al is haar moreel overwicht, haar geestelijke heerschappij reeds gebroken. De arbeidersklasse kan deze slechts overwinnen, door haar sterkste machtsmiddel, haar eigen organisatie op te bouwen, en tot een massa te worden, één van wil, helder van inzicht, vast aaneengesloten door spontane solidariteit en discipline. Dit opgroeien tot zoo groote macht, dat ze daarmee de sterke macht van den staat overwinnen kan, is een lang proces van strijd. De parlementaire en vakstrijd heeft het begin gemaakt, een eerste inzicht ge-

bracht en organisaties opgebouwd; maar zij beduiden niet meer dan voorpostengevechten, want de sterkste macht bleef beiderzijds nog ongebruikt: de militaire macht van boven, de organisatie als politiek strijdmiddel in de massastaking van beneden. In de massa-akties treden de eigenlijke groote machtfactoren van beide zijden — bij de een voltooid voorhanden, bij de ander in wording en groei — tegen elkaar in het strijdperk. Door haar organisatie en haar geweld tracht de staatsmacht telkens bij akties de geslotenheid der arbeiders te breken, stelt hun discipline op telkens zwaarder proef; elke keer, dat zij echter niet slaagt en toegeven moet, is haar eigen kracht aangetast en die van den vijand versterkt. Een massa-staking kan de geheele organisatie van den staat ontwrichten en haar functies voor een deel op de arbeidersorganisatie doen overgaan; wat bij het kleine Russische proletariaat een paar weken tijdens en na de Oktoberstaking plaats vond, zal in de toekomstige massastakingen der Westeuropeesche arbeiders in veel reusachtiger afmetingen optreden. Gaat dan bij de pogingen, deze bewegingen door militair geweld te onderdrukken, de militaire discipline verloren, dan ontglipt dit sterkste gewelddmiddel aan de hand van de staatsmacht, terwijl zij zelf zich vervluchtigt en uiteenvalt. Dit alles natuurlijk als eindresultaat van veel op- en neergaanden strijd, van nederlagen en terugslag en nu en dan een overwinning. Maar zal het proletariaat en daarmee de geheele maatschappij niet te gronde gaan, dan moet dit het eindresultaat zijn: de door dien strijd groeiende vastheid der proletarische solidariteit en organisatie breekt in massa-akties de machtmiddelen en de organisatiemacht van den staat; daarmee valt de politieke heerschappij in de handen van het proletariaat, dat zich dan de nieuwe organen schept, die voor de regeling der produktie noodig zijn.

Dat is dus de historische beteekenis van de massa-akties; zij alleen kunnen, door zwaren strijd der geheele klasse zelf, het proletariaat rijp maken tot politieke heerschappij; door zijn massa-akties alleen kan het proletariaat de staatsmacht der bourgeoisie neerwerpen en vernietigen. Dat is dus tevens de historische beteekenis van het imperialisme, dat het de arbeiders dwingt, dien strijd, die massa-akties te beginnen, en daarmee den weg naar de vrijheid in te slaan.

Wat zal nu de rol van de in het vorige tijdvak opgegroeide sociaal-demokratische partijen in dit proces zijn?

De ineenstorting van 1914 heeft getoond, wat ver uiteenloopende richtingen tot nog toe in deze partijen vereenigd waren, richtingen, die zich nu als pro-imperialistisch en contra-imperialistisch groepeeren. Dat de sociaal-demokratische partijen geen homogene groepen waren, was natuurlijk ook te voren reeds genoeg bekend; zij werden echter steeds door gelijkheid van oogenblikkelijk strijddoel samengehouden. In de

Duitsche partij b.v. is de tegenstelling, ook in doel, tusschen de revolutionair-marxistische en de revisionistische richting groot genoeg; de eene wilde de arbeiders als klasse sterk maken voor een revolutionair, een socialistisch doel; de ander wilde van Duitschland een land met burgerlijke bewegingsvrijheid maken, met hervormingen voor de arbeiders. Maar zij bleven samen, omdat beide doeleinden eenzelfde strijd tegen eenzelfde vijand eischten, tegen de regeerende jonkerklasse; waren de motieven en inzichten en verwijderde doeleinden ook verschillend, men had elkaar noodig voor den strijd van het oogenblik. Nu echter zijn de reformistische vijanden der jonkers plotseling tot bondgenooten der jonkers geworden; de gemeenschappelijke nationale zaak, d. i. de zaak der bourgeoisie heeft hen vereenigd. Nu het bleek, dat de jonkers niets dan dienaren van dezelfde bourgeoisie zijn, met wie men zich vroeger tegen de jonkers verbinden wilde, bleef niets anders over, dan „der Dritte im Bunde” te worden. Daardoor wordt het onmogelijk, dat deze reformisten voortaan met werkelijke vijanden van de jonkers, van de bourgeoisie en van het imperialisme in één partij samenblijven.

De konklusie ligt dus voor de hand, en is ook dikwijls uitgesproken, dat in alle sociaal-demokratische partijen nu een scheiding moet komen tusschen hen, die het imperialisme willen bestrijden en hen, die het imperialisme willen dienen en helpen. Maar zoo eenvoudig is de zaak toch niet. Dat blijkt reeds uit het gedrag van de geheele partij bij het uitbreken van den oorlog, terwijl toch slechts haar reformistisch gedeelte stellig en uit overtuiging voor het imperialisme was.

De oorzaak ligt eensdeels in het karakter, de structuur van de partij. In Duitschland is de partij vooral als klasseorganisatie opgegroeid; zij is *de* politieke organisatie der arbeiders, waarin alle arbeiders behooren, voorzover zij niet vrijwillige lakeien van het kapitaal willen zijn; niet als menschen met dezelfde socialistische denkeelden, maar als klassegenooten staan zij daar bij elkaar. Zoo voelen de arbeiders het, en daardoor is zij steeds aan het gevaar van verscheuring en afsplintering ontkomen, die b.v. in Nederland zoo gemakkelijk waren, omdat hier de partij in de eerste plaats gelijkheid van overtuiging beteekende. Dit klassekarakter werd versterkt door de afgeslotenheid van de partij, die als een staat in den burgerlijken staat opgroeide, met eigen pers, literatuur en beambten. Daardoor is voor deze functionarissen, voor secretarissen, journalisten, propagandisten geen ander leven en werken denkbaar dan in het groote partijlichaam, de gemeenschap, waarin en waarmee zij opgegroeid zijn. Verzet tegen een meerderheid kan niet verder gaan dan tot de grens, waar de scheiding, de uitwerping dreigt, want buiten de partij is buiten de wereld, is in het niet verstooten worden, is iets ondenkbaars. Zij kunnen er ook niet uitloopen en een burger-

lijk baantje zoeken, als een intellectueel, die van buiten af in de beweging gekomen is. Deze verhouding uit zich in het bewustzijn dezer personen als erkenning der partijdiscipline als hoogste gebod. Geen Duitsch sociaaldemokraat zal er de minderheid der rijksdagfractie, die het imperialisme bestrijden wilde, een verwijt van maken, dat ze het ondersteunde door het stemmen voor de oorlogskredieten, ook al betreurt hij deze houding; de partijdiscipline dekt hen volkomen. Deze opvatting, die in de geheele historische ontwikkeling der partij wortelt, verhindert een klare bewuste scheiding der verschillende elementen.

De houding van het oudradikale partijcentrum in den oorlog is eigenlijk een ideologische weerspiegeling van dezen zelfden toestand. Deze richting, waartoe de meeste partijleiders en beambten behooren, en die door Kautsky theoretisch vertegenwoordigd wordt, is niet vóór het imperialisme, maar wil het ook niet bestrijden. Niet slechts nu, maar ook reeds te voren, in de discussies en uitingen der laatste jaren is dit duidelijk uitgesproken. Kautsky wilde reeds toen geen bestrijding van imperialisme en oorlog met de daad, met massa-akties, maar alleen met woorden, met de leuze van ontwapening; dus geen strijd, maar een schijnstrijd. En de uitgesproken en ook werkelijke grond voor deze houding is de vrees voor vernietiging der organisatie bij scherpe conflicten met de staatsmacht.

Vele partijgenooten verwachten, dat deze richting door de harde lessen van dezen oorlog haar standpunt zal opgeven en aan daadwerkelijken strijd tegen het imperialisme meedoen. Nu zijn echter Kautsky's artikelen gedurende den oorlog in dit opzicht al niet zeer hoopvol: het afzien van alle verzet en het meedoen aan den oorlog wordt door hem tot grondslag van de Internationale gemaakt, die zoo tot een schijn-Internationale wordt. En wanneer men naar de diepere oorzaken voor deze houding zoekt, blijft er van zulke verwachtingen ook niet veel over. Het geheele nu bestaande organisatieleven der arbeidersbeweging is aangepast aan den rustigen vóór imperialistischen tijd; de dragers daarvan zijn de tallooze beambten, journalisten, redenaars, studiemenschen, die met hun in de duizenden loopend aantal steeds meer een aparte kaste, een soort klasse met eigen levenssfeer, denkwijze en belangen, en daarbij een geweldige macht vormen. Hun rustige werkkring op bureaux en in redakties, in konferenties en besprekingen, in het schrijven van geleerde en mindergeleerde artikelen tegen de bourgeoisie en tegen elkaar, dit geheele vreedzaam-bezige leven dreigt nu door de stormen van het imperialisme verstoord en ontworteld te worden. Kautsky's theorie en taktiek is een poging om in de groote maatschappelijke revolutie dit geheele vredig-geleerd-organisatorische apparaat ongedeerd in stand te houden. En daarin heeft hij gelijk: het is alleen te beveiligen en te redden door het

buiten het woeste geweld, buiten den revolutionairen strijd, buiten het werkelijke leven te houden. Hij heeft gelijk: volgden hij en de partijleiders de revolutionaire taktiek, dan zou de staatsmacht deze organisatievorm, de basis van hun leven en werken, vernietigen. Voor de arbeiders is dat geen levenskwestie: zij zouden nieuwe, andere vormen van organisatie vinden, meer aan den nieuwen toestand aangepast; zij zouden zich veel vaster aaneensluiten dan te voren; maar met het vredige leiders- en beambtenleven van nu was het gedaan. De drang tot zelfbehoud als partijleiders, redakteurs, beambten enz. dwingt hen tot de taktiek van wijken voor het imperialisme. Daarom is te verwachten, dat de door hen geleide organisaties ook in het vervolg van een revolutionaire taktiek tegen het imperialisme niets zullen willen weten; hun strijd zal zich beperken tot kleine politieke kibbelarijen, tot parlementair gepraat over kleine hervormingen, tot kleinen door leiders gedirigeerden vakstrijd. De partij zal, zoover het van hen afhangt, worden tot een arbeiderspartij, die alle kleine dagelijksche belangen der arbeiders behartigt en verdedigt, evenals de Engelsche Labour Party, maar die geen grooten revolutionairen strijd voert.

De arbeiders, die revolutionair strijden willen en daartoe scherp tegen de partijmeerderheid optreden, zullen er dan met de leiders, die aan hun kant staan, uitgesmeten worden. Wat er in de partij in Stuttgart, in Frankfurt, in Hamburg gebeurde, toont, hoe de heerschende richting door brutaal vertrappen van alle tot nog toe geldende partijrecht zelf bij de oppositie het oude respect voor partijeenheid er uit zal jagen. Maar het is toch zeer de vraag — al weet men niet, hoe sterk het verder verloop van den oorlog hier revolutioneerend werken zal — of het meer dan een kleine minderheid zal zijn, die zich in Duitschland van het geheel zal afzonderen. Van de leiders en woordvoerders van tot nu toe zullen het er zeker zeer weinige zijn.

Wij moeten er op rekenen, dat de sociaaldemokraten, die bewust-revolutionair, met massa-akties het imperialisme bestrijden willen, in alle landen vooreerst slechts kleine groepen en partijen zullen zijn, terwijl de meesten, de massa, met de oude arbeiderspartijen meegaan, die deze taktiek niet willen. Ligt hierin nu niet een innerlijke tegenstrijdigheid, in zooverre voor de nieuwe taktiek de massa's noodig zijn, en de kleine partijen, die deze taktiek voorstaan, de massa's niet achter zich hebben? Wordt dan een massa-aktie niet geheel utopisch?

Deze tegenstrijdigheid bewijst slechts, dat massa-akties tegen het imperialisme niet mogelijk zijn als bewust opgeroepen en bewust-geleide partij-akties, zooals wij vóór den oorlog in de Deutsche partij propageerden en hoopten. Zij zullen ontstaan als spontane opstanden der massa's, die rebelleeren tegen druk en nood, ellende en gevaar. De revolutionaire partijen hebben de taak, ze door propaganda voor te

bereiden, tot hun slagen mee te werken en zoo noodig door leiding en theoretische verdediging te ondersteunen. Breiden zij zich massaal uit, dan sleepen ze ook nu en dan de niet-revolutionaire organisaties, de vakverenigingen en hun leiders mee.

De hoop van het socialisme ligt niet meer in de gaandeweg ook van burgerlijke zijde zoo bewonderde socialistische partijen met hun schitterende redenaars, hun bekwame politici, hun edele gevoelens van menschenliefde, hun mooie programma's, hun goed verdienende, zelfbewuste reformistische arbeiders. Zij ligt in de donkere zwarte massa's der ellendigen, als zij in opstand komen tegen hun ellende, gehaat en gehoond, als vijanden van staat en maatschappij vervolgd; uit hun strijd en opoffering zal de vrijheid der menschheid opbloeien.

IV. DE VREDE.

De strijd tegen den oorlog wordt gedurende den oorlog tot een strijd voor den vrede. Dit is de naaste taak voor revolutionaire socialistten.

Onder de Amerikaansche en Fransche socialistten hoort men hier en daar, dat niet de vrede zelf, maar de vernietiging van de „militaire oligarchie" van Pruisen, die de oorzaak van den oorlog zou zijn, het doel moet zijn. In deze opvatting, waaraan alle inzicht ontbreekt, dat die militaire oligarchie slechts de sterke arm van het Duitsche imperialisme is, weerklinkt eenvoudig de burgerlijke leuze, waaronder de Engelsche en Fransche bourgeoisie den oorlog voeren. Voor de arbeiders is het ééne imperialisme zoo goed een vijand als het andere. Dat zij, ieder voor het imperialisme van de eigen bourgeoisie het leven moeten wagen, eindelooze offers aan goed en bloed moeten brengen, dat is voor hen het ergste. *De oorlog zelf* is het zwaarste lijden, het groote kwaad voor het proletariaat. Een einde aan den oorlog maken, strijd tegen den oorlog, voor den vrede, dat moet hun eenige streven, hun groote doel zijn. In de Stuttgarter motie van 1907 staat dan ook als plicht der sociaaldemokraten aangegeven, in geval een oorlog uitgebroken is, hem zoo snel mogelijk te doen beëindigen en de ontstane politieke en economische krisis voor revolutionaire bewegingen te gebruiken.

Nu is de vrede niet enkel een wensch van revolutionaire socialistten, die het imperialisme als den grooten vijand haten, maar van nagenoeg alle arbeiders, en ook van breede lagen der bourgeoisie. Zoo sterk de vredeswensch der bourgeoisie in karakter en strekking verschilt van die der arbeiders, zoo sterk is ook het verschil hierin tusschen de socialistische richtingen. In het karakter van hun streven naar vrede toont zich het karakter dezer richtingen zelf.

Kan de sociaaldemocratie iets voor den vrede doen? Wanneer de

socialistische partijen van alle oorlogvoerende landen den wensch naar vrede afzonderlijk, of op een gezamenlijk belegd congres uitspreken, is dat dan werkelijk een kracht voor den vrede? De sociaaldemokratie heeft vóór den oorlog prachtige moties aangenomen en redevoeringen afgestoken tegen den oorlog; maar toen de regeeringen den oorlog wilden, deden ze niets, onderwierpen zich en bekenden hun onmacht. Wanneer ze nu, na zichzelf als macht te hebben uitgeschakeld, nog eens mooie moties voor den vrede besluiten, neemt natuurlijk niemand daar meer notitie van; zij telt niet meer mee, omdat zij niet meer als macht gerekend wordt; invloed gaat er niet van uit. Wil zij, wil de arbeidersklasse invloed op den vrede, ten gunste van den vrede uitoefenen, dan moet zij eerst weer macht vormen, als macht optreden.

Er is niets belachelijkers en overbodigers denkbaar, dan wanneer sociaaldemokraten van neutrale landen nu vredesconferenties beleggen. Alles wat daar aan ijdele woorden gesproken wordt, vervliegt in den wind; sinds de ineenstorting van de Internationale missen die woorden alle kracht. Toch zijn die konferenties niet nutteloos — voor de leiders, die ze beleggen, om daarmee aan het vredesverlangen der arbeiders achter hen toe te geven; zij stellen deze, die gewend zijn, zich door woorden te laten begoochelen, tevreden door hun mooie woorden en de edele gezindheid, die ze in hun redevoeringen tentoonspreiden.

Slechts dan kan een conferentie van belang voor den vrede zijn, als zij de werkelijke proletarische kracht, die den vrede kan bevorderen, oproept en wekt. Woorden kunnen ook daden zijn, als zij nl. de waarheid uitspreken, die *is*, en de arbeiders duidelijk zeggen, dat zij nu niets zijn, hun invloed vergooid hebben, en alleen door strijd, door daden van strijd weer een macht kunnen worden. *Niet door woorden, maar alleen door daden, door akties kan het proletariaat invloed op den vrede uitoefenen.* Stauning meende op de konferentie te Kopenhagen, dat alleen de socialisten uit neutrale landen iets voor den vrede kunnen doen, daar hun in de oorlogvoerende landen de handen gebonden waren — een typisch staaltje van parlementair geloof in de macht van woorden en praatjes. Juist omgekeerd: alleen de arbeiders der oorlogvoerende landen kunnen werkelijk wat voor den vrede doen; zij alleen kunnen een druk op hun eigen regeering uitoefenen, door akties voor den vrede.

De houding van de arbeiders bij het begin van den oorlog was zoo gunstig mogelijk voor de militaire leiding. Hun algeheele overgave zonder eenig verzet betekende: wat het opperkommando in het belang van de kapitaalmacht noodig acht, kan gebeuren, zonder door eenige nevenoverweging belemmerd te worden. Zal nog een stad veroverd worden, om later gunstiger voorwaarden voor het kapitaal in ruil te kunnen bedingen en moeten daarvoor nog een paar honderdduizend

man opgeofferd worden: de menschen zijn er voor. De stomme menschen zijn er, om opgeofferd, vertrapt, verknoeid te worden, net zoo goed als de stomme paarden, de stomme fietsen, de stomme helmen; de menschen, die in 't veld of thuis lijden, zijn oorlogsmateriaal in de handen van het opperkommando. Maar zoodra dit oorlogsmateriaal een eigen wil krijgt, dan wordt het anders. Ontwaakt in de arbeiders het verzet sterk genoeg, om zich niet meer met geweld te laten onderdrukken, dat moet hiermee bij de oorlogsvoering min of meer rekening gehouden worden; een nieuwe politieke factor treedt op, die steeds in de richting van spoediger vrede werkt. Want het gevaar van binnenlandsche onlusten dreigt daar achter, wanneer men het te ver laat komen — de Russische revolutie is een waarschuwend voorbeeld.

Natuurlijk komt deze daadwerkelijke tegenstand tegen den oorlog niet gemakkelijk op. Nu eerst begint de stemming in verschillende landen om te slaan; en van daar tot daadwerkelijke acties — vooral nu de leiders en organen der sociaaldemokratie bijna overal te kort schoten en zelfs gedeeltelijk aan den kant der regeering staan 1) — is nog een zeer groote stap. Had de sociaaldemokratie van het begin af aan scherp *tegen* den oorlog gestaan, dan had ter gelegener tijd uit haar kringen een bewuste aktie tegen den oorlog op touw gezet kunnen worden. Nu zij echter aan den kant van den oorlog stond en staat, is een dergelijke aktie, die dan *tegen haar* uit de massa's spontaan moet opkomen, nauwelijks denkbaar. Wel denkbaar is een spontane revolte tegen de oorlogsellende, vooral wanneer de oorlog lang duurt en de thuisgebleven massa's, vooral de vrouwen, steeds zwaarder te lijden hebben. Ook denkbaar is, dat de sociaaldemokratie door den druk der massa's met scherper, beslister woorden voor den vrede moet opkomen, en dat dit dan als symptoom van een beginnende sterke ontevredenheid eenigszins op de regeering werkt.

Schijnen de kansen op zulke acties dus op het oogenblik nog niet zeer groot, het zijn de *eenige* krachten voor den vrede, die uit het proletariaat kunnen opkomen, om politieken invloed op de regeeringen uit te oefenen. Deze acties zijn het dan, die tegelijk de macht van het proletariaat weer oprichten en tot daadwerkelijke geldigheid brengen. Daarom werken zij tegelijk in de richting van het socialisme. Beide eischen van de Stuttgarter motie zijn in haar vereenigd. De strijd voor het socialisme valt met den daadwerkelijken strijd voor den vrede samen.

Dat dit alles nog weinig erkend wordt, en dat allerlei andere vredesplannen en maatregelen welig opschieten, bewijst, hoe de incenstorting

1) De nationalist Scheidemann verklaarde onlangs, dat wie van acties tegen den oorlog dorst spreken, zeker een agent van het buitenland was. En precies zoo sprak Sembat tegen de vredespropaganda; dat Duitschland nu hoopt gewetenlooze helpers te vinden in zijn streven, het Fransche volk in twee legers te verdeelen.

van de Internationale tegelijk een soort geestelijke desoriëtering heeft gebracht. De oude normen van de arbeidersbeweging zijn gevallen; de nieuwe zijn nog niet algemeen doorgedrongen en moeten zich door strijd baanbreken. Daar komt bij, dat weinige landen zoozeer voor vredesplannen en vredesutopieën voorbeschikt zijn als Nederland. De Nederlandsche bourgeoisie ziet in dezen oorlog haar mene-tekkel; ontsnapt zij er nu nog aan, dan worden wij er de volgende keer des te zekerder bij in gesleurd, omdat onze bourgeoisie een Oost-Indië te verliezen heeft. Dat rustig bezit van voor eeuwen loopt gevaar. Vandaar de plannen voor geweldige bewapeningen, juist hier in Nederland, voor het bouwen van Dreadnoughts en het verdubbelen van het leger, om een waardevol bondgenoot te zijn. Maar vandaar ook de diepe harts-tochtelijke vredeswensch: bij kleine burgers en arbeiders en intellect, om niet voor het bezit van de Oost de gruwelen te moeten doorleven, die wij in België zoo van nabij leerden kennen; bij de bourgeoisie, om rustig het rijke koloniebezit te behouden. Het is daarom geen toeval, dat juist in dit land het befaamde plan-Vollenhoven van een internationale statenpolitie uitgedacht is. Daarom ook schreef de „Nieuwe Rotterdammer” in een paar diepzinnige hoofdartikelen, dat wij een *gewaarborgden* vrede moesten hebben, een duurzamen vrede, een vrede, die niet weer zoo maar roekeloos verstoord kon worden. Het is daarom ook niet altijd goed te onderkennen, wat van de vredesidealen in ons socialistisch intellect op rekening van begrip van algemeen proletarisch klassebelang, wat op rekening van het Nederlandsch milieu te stellen is. Begrijpelijk is het, dat alle utopische leuzen, die in de richting van dien duurzamen vrede gaan, zooals algemeene ontwapening, statenbond van Europa e. d. juist in ons land den meesten aanhang vinden.

Utopisch zijn ze niet in dien zin, dat nooit van verwezenlijking sprake zou kunnen zijn; misschien zullen eenmaal de kapitalistische regeeringen ze geheel of gedeeltelijk verwezenlijken, al gaat de ontwikkeling van nu zeker niet in deze richting. Maar voor de bevrijding van het proletariaat, voor het socialisme zal dat niet eens een voordeel zijn: een kapitalistische statenbond, gezamenlijk de kolonien uitbuitend, niet meer door imperialistischen strijd de menschheid opwoelend, hun legers tot een sterke politiemacht reduceerend, zal de slavernij der arbeiders veel onverbrekkelijker, de macht van het kapitaal veel onaantastbaarder maken. Daarentegen zal de imperialistische ontwikkeling, die wij voor ons zien, die bevrijding verhaasten, door alle slapende energie der menschen wakker te schudden en door haar druk, haar bedreigingen en haar rampen de arbeiders te dwingen, op te staan en revolutionair te worden.

Utopisch zijn deze leuzen, omdat de arbeiders over die dingen niets te zeggen hebben. Ontwapening, vredesvoorwaarden, statenbonden hangen van de kapitalistische regeeringen af, die zich daarbij door hun kapitaal-

belangen laten leiden. Het proletariaat regeert niet mee, ook niet, als socialistische politici in de regeeringen zitting nemen. Het proletariaat kan niet mee besluiten, maar alleen druk uitoefenen, de regeering als 't ware van binnen verontrusten, en haar daardoor dwingen zooveel rekening met de arbeiders te houden, als noodig is om hen tot rust te brengen, maar op de manier, die zij zelf besluit.

Dit geldt ook voor de periode der massa-akties. Massa-akties zijn geen onbegrensde toovermiddelen, die den wil van het proletariaat eenvoudig doorzetten en verwezenlijken. Hun werking is door hun natuur bepaald. Zij kunnen op een oogenblik een reusachtigen druk uitoefenen — maar de regeering besluit, hoe zij haar kapitaalbelang zoodanig zal behartigen, dat het oproer tegelijk gaat liggen. De Belgische staking van 1893 dwong kiesrecht af, maar de regeering bepaalde de vorm: meervoudig kiesrecht. De Oktoberstaking in 1905 ondermijnde het Tsarisme; maar de inhoud van het Oktobermanifest liet de arbeiders onbevredigd en was toch niet meer te veranderen. De voornaamste beteekenis van deze massa-akties ligt in hun eigen groei, hun werfkracht onder de buitenstaande elementen; maar ook daarin kan in elk konkreet geval een grens niet overschreden worden; dan zakt ze weer in elkaar. Eerst hun totaal in een langere periode bouwt de revolutionaire macht der arbeiders op en verteert de macht der bourgeoisie. Niet verre aspecten en mooie leuzen bepalen deze akties, maar een onmiddellijke nood, een moeten, een felle verbittering, die in de honderdduizenden leeft, en ze daarom ook slechts voor onmiddellijke doeleinden en levenskwesties op de kan been brengen. Een massa-aktie voor den vrede is mogelijk, als revolte, die de regeering belemmert, hindert, bedreigt — maar hoe en op wat voorwaarden de vrede komt, daarover heeft het proletariaat niets te zeggen.

Het is daarom hoogst zonderling van plannen tot socialistische vredeskonferenties te hooren, waar de socialisten van verschillende landen de vredesvoorwaarden zullen bespreken. Enkele partijen, zooals de I. L. P. in Engeland en de Amerikaansche S. P. hebben al een heel vredesprogramma opgesteld. Wat ze sympathiek maakt, is de tegenstelling tegen de imperialisten, die veroveringen willen. Dat in elk land de sociaal-demokraten tegen veroveringen protesteeren, is echter zulk een oud principe, dat daarvoor geen nieuw besluit noodig is. Geen veroveringen — een uitstekende leuze; maar hoe met Elsas-Lotharingen? Terugggeven aan Frankrijk? Volksstemming van de Elsassers zelf — ook al een oude uitstekende leuze. Zou dit dan ook niet uitgebreid moeten worden tot de Polen in Posen, tot Galicië, tot Russisch Polen, Finland, Kroatië, tot Ierland, tot Catalonië? Zou dan eigenlijk niet overal een volksstemming moeten gehouden worden over de vraag, welke regeering men wenscht? Geheel konsekwent eischt daarom ook b.v. het

Amerikaansche program, naast de Vereenigde Staten der Wereld: politieke en industriele democratie en afschaffing van alle „onverdiende inkomen”. Waarom niet, als men het toch voor het zeggen heeft? Waarom niet afschaffing van het geheele kapitalisme eischen? Eenigszins kurieus klinkt dan aan 't slot, dat pogingen gedaan moeten worden, de aanneming van dit programma door de *regeerende lichamen* der staten te verzekeren. Zeker door een audientie.

Dat alles is zeker heel braaf en edel en sympathiek, vergeleken met de bloeddorstige roofzucht van het imperialisme. Maar de taak van de sociaal-demokraten is niet, de rol van brave Hendrik te spelen naast den snoodaard imperialisme; hun taak is het imperialisme door de daad te bestrijden, en door dien strijd de macht van het proletariaat op te bouwen. Zonderling: waarover de arbeiders niets te zeggen hebben, daarover wordt gepraat, daarover worden plannen gemaakt en leuzen opgesteld: statenbond, ontwapening, nationale grenzen, algemeene democratie; maar waarover ze wel wat te zeggen hebben, wat ze werkelijk kunnen doen: hun eigen strijd voeren, praktisch, actief, daarover zwijgt men; dat verklaart men — zooals Kautsky — voor onmogelijk. En toch niet zonderling: het eerste geeft gelegenheid voor mooie redevoeringen en artikelen, gewichtigdoenerij, politikusje spelen, woorden en nog eens woorden in de parlementen en de tijdschriften te verspillen — het is dus een levensbelang voor de tallooze woordvoerders en vertegenwoordigers aan den spits der partijen, die in dit gepraat hun levenstaak vinden; het andere is gevaarlijk, ruw, lokt gewelddadige onderdrukking uit en bedreigt de organisaties, die zij als voetstuk voor hun werken noodig hebben.

In den strijd voor den vrede spiegelt zich het onzekere, zwalkende van de socialistische werkelijkheid. De oude strijdmethoden treden nu meer dan ooit in plaats van als middelen ter verheffing als middelen ter dupeering der arbeiders op. Tegelijk moet in den werkelijken strijd voor den vrede een begin van de nieuwe strijdmethode, de massa-aktie opgroeien. Deze strijd kan geen ander doel hebben, dan enkel den vrede, den vrede tout court, hoe dan ook; een verder doel kan het proletariaat zich daarbij niet stellen. De strijd voor den vrede alleen is reeds zoo zwaar, dat daarvoor alle kracht der arbeiders meer dan noodig is; en de vruchten en de winst van zulk een met alle kracht gevoerden strijd zijn voor het proletariaat zoo groot, zoo belangrijk, voeren het zoo beslist den weg op, die naar de algeheele overwinning leidt, dat meer op het oogenblik ook niet te verlangen is.